

Воронцова А.С.,

аспірант,

Українська академія банківської справи

Сапожнікова М.В.,

аспірант,

Українська академія банківської справи

МІКРОФІНАНСУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Анотація. Досліджено особливості державних та недержавних джерел фінансового забезпечення розвитку соціальних послуг. Виділено мікрофінансування як можливий ресурс для фінансового забезпечення соціальних послуг.

Ключові слова: соціальні послуги, фінансове забезпечення, мікрофінансування, державний сектор, недержавний сектор, соціальні видатки, відсоткові ставки.

Постановка проблеми. Світова криза, а особливо в країнах третього світу, призвела до необхідності пошуку нових підходів в управлінні не лише економічною, а й соціальною сферами. Причому ці дві сфери стають все більше взаємопов'язаними та взаємозалежними. Це частково пояснюється поширенням у світі концепції сталого розвитку, яка передбачає об'єднання економічної, соціальної та екологічної складової.

Враховуючи це, більшість держав починають приділяти багато уваги саме соціальному сектору. Адже пріоритетом будь-якого цивілізованого суспільства повинно бути підвищення якості життя населення та подолання основних соціальних проблем. Тобто все більше розвинених країн світу стають соціально орієнтованими. У свою чергу, це впливає на зростання продуктивності праці, ефективності виробничого процесу та на економічний розвиток країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження джерел фінансового забезпечення соціальних послуг велося багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Серед них: L. Wegner [4], О.І. Баліцька [5], Н.Д. Глазко [6], О.А. Дегтяр [7] тощо.

Незважаючи на значні напрацювання в даній сфері, питанню мікрофінансування як джерелу фінансового забезпечення сфери надання соціальних послуг присвячено недостатньо уваги.

Мета статті полягає у розробці пропозицій щодо можливості фінансового забезпечення сфери надання соціальних послуг недержавними джерелами фінансування на прикладі інструменту мікрофінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна сфера будь-якої країни є складним механізмом, в якому знаходить своє відображення соціальна політика та реалізуються соціальні права і гарантії суспільства.

Одним із пріоритетних завдань держави є ефективне функціонування соціальної сфери, особливо в частині створення оптимальної системи її фінансового забезпечення.

Джерела фінансового забезпечення можна умовно розділити на державні та недержавні.

Традиційно більшу частину державного забезпечення соціальної сфери складає бюджетне фінансування. Видатки на соціальний захист є основною статтею витрат бюджетів будь-

якої країни. На рис. 1 наведено відсоток соціальних видатків у структурі ВВП різних країн ОЕСР за 2012–2014 рр.

Отже, в обраних країнах спостерігається тенденція до зростання відсотка соціальних послуг у структурі ВВП та в середньому складає 23,3%. Найвища частка соціальних видатків на 2014 р. спостерігається у Франції (31,9%), а найнижча – у США (19,2%).

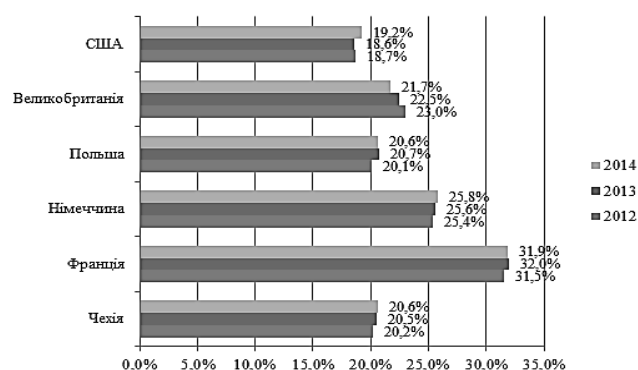

Рис. 1. Соціальні видатки у структурі ВВП країн ОЕСР

Джерело: складено авторами на основі [3]

Що стосується України, на 2014 р. частка видатків соціального спрямування складала приблизно 11,7% у структурі ВВП. Варто також зазначити, що бюджетне фінансування соціальної сфери є основним джерелом ресурсного забезпечення. Бюджетні соціальні видатки розрізняються за джерелом фінансування (державний і місцевий бюджети), призначенням (охорона здоров'я, освіта тощо), строком (короткострокові, середньострокові та довгострокові), формою здійснення (інвестиції, трансферти, кредити, кошторисні кошти) тощо.

Фактично в бюджеті завчасно виділяють кошти на майбутні соціальні витрати. Основним недоліком є неможливість фінансування додаткових витрат у разі потреби, адже існує жорстке дотримання кошторису бюджету, і навіть у разі залишку коштів вони повертаються державі.

У зв'язку з неможливістю держави задовольнити всі соціальні потреби постає необхідність у розвитку недержавних джерел фінансування.

До цього виду забезпечення можна віднести кошти населення, приватного сектору, громадських організацій тощо. Окремим джерелом доцільно визначити мікрофінансування.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» [8], до видів соціальних послуг відносять: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, послуги з працевлаштування,

інформаційні та ін. Саме тому ми вважаємо, що мікрофінансування доцільно розглядати як одне з джерел фінансового забезпечення соціальних послуг.

На етапі становлення мікрофінансування – інструмент, який надає можливість отримати фінансове забезпечення для реалізації проекту або бізнес-ідеї малозабезпечених прошарків населення, які не мають доступу до якісних фінансових інструментів. Проте в сучасних реаліях даний інструмент також використовується в якості методу фінансування соціальних послуг.

Основною метою мікрофінансування є забезпечення людей коштами для саморозвитку та в подальшому розвитку власної бізнес-ідеї для зниження рівня бідності населення та підвищення економічного розвитку регіону. Кошти зазвичай надаються на придбання необхідних для розвитку бізнесу матеріалів, інструментів, техніки чи оренди приміщення. Розглядаючи аспект фінансування соціальних послуг, кошти можуть надаватися на навчання, оздоровлення, розширення прав жінок, фінансову та соціальну інтеграцію тощо. Характерні риси мікрофінансування наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні риси мікрофінансування

Показник	Характеристика
Методи мікрофінансування	Кредити, заощадження, страхування, трансфери та інші фінансові продукти, спрямовані на клієнтів з низьким рівнем доходу
Сутність мікrokредиту	Надання невеликої суми грошей (зазвичай не більше декількох сотень доларів) банком або іншою установою
Особливості доступу до мікrokредиту	Часто пропонується без застави, поручительства для особи або через групове кредитування
Сутність групового кредитування	Також відоме як солідарне кредитування. Фактично це механізм, який дозволяє надавати заставу групі осіб. В даному випадку з'являється стимул погасити кредит, враховуючи тиск з боку учасників групи
Особливості групового фінансування	У разі, якщо одна особа в групі збанкрутіла, за замовчуванням інші члени групи складають суму платежу. На відміну від даного інструменту індивідуальне кредитування фокусується на одній особі і не вимагає втручання інших осіб для забезпечення застави або гарантування кредиту
Система спостереження за клієнтами	Існує мережа відповідальних за оцінку якості портфеля і моніторинг клієнтів, яким надаються кредитні кошти. Це означає високі операційні витрати, а також, у свою чергу, високі процентні ставки

Джерело: розроблено авторами

Діяльність мікрофінансових організацій виявилась особливо популярною. На сьогоднішній день вони обслуговують понад 40 млн. малозабезпечених людей в більше ніж 65 країнах світу. Починаючи свій розвиток як інструмент боротьби з бідністю, мікрофінансування стало також інструментом економічного розвитку. Це було спричинено інтегрованістю мікро-

фінансових організацій в середовище, яке потребувало малих фінансових дотацій на розвиток регіону [4].

До механізмів надання фінансових послуг в мережі мікrokредитування належать індивідуальне та групове фінансування. При останньому кошти надаються групі осіб (підприємців), що надає додаткові гарантії надавачу мікrokредиту, оскільки в групі забезпечується елемент взаємоконтролю.

Однією з основних особливостей мікrokредитування на рівні з його короткостроковістю є високий рівень відсоткових ставок. Така ситуація зумовлена сутністю мікрофінансування, що передбачає відсутність застави, поручительства або іншого виду забезпечень, що підвищує рівень ризикованості даного інструменту. Наприклад, в європейському просторі середня відсоткова ставка за мікrokредитуванням на 2010–2011 рр. становила 11%, варіюючись залежно від країни. Так, найнижча відсоткова ставка в таких країнах, як Франція, Італія і Австрія – 4%. Найвищі процентні ставки спостерігаються в таких державах, як Албанія (18%), Боснія (24%), Сербія (35%). Станом на 2013–2014 рр. ситуація з відсотковими ставками дещо змінилась. Вони варіюються з менше ніж 5% у Франції та Італії (для групового кредитування) до 42% для індивідуального кредитування у Великій Британії. Середня процентна ставка для бізнес-кредитів становила 10%, для індивідуальних позик – 15%. Така ситуація пов'язана з відмінностями у законодавстві, особливо існуванням або відсутністю закону про лихварство [2].

Загалом, більшість мікрофінансових організації мають соціальну місію (рис. 2), наприклад: розширення доступу до фінансових послуг, зниження рівня бідності, розширення прав та можливостей жінок, побудова солідарного суспільства або сприяння економічному розвитку певного регіону [1].

Рис. 2. Місії європейських банків, що надають мікрофінансові послуги

Джерело: [2]

Використання мікрофінансування для забезпечення соціальних послуг матиме позитивний вплив на розвиток регіону та держави в цілому, оскільки сприятиме підвищенню рівня життя населення, наданню послуг з охорони здоров'я, навчання, пенсійному страхуванню тощо. Синтез мікрофінансових організацій та надавачів соціальних послуг дозволить розширити їх сфери впливу та найкращим чином сприятиме покращенню не тільки економічних показників країни, а й підвищенню соціального розвитку.

Висновки. В Україні соціальні послуги в більшості випадків надаються державою, яка не завжди спроможна забезпечити їх високу якість та необхідну кількість. Це фактично унеможливує отримання прибутку як на рівні держави (адже соціальні послуги в більшості є безкоштовними), так і на рівні окремих суб'єктів господарювання.

Враховуючи тенденцію до приватизації підприємств та розвитку малого та середнього бізнесу, виникає можливість надавати соціальні послуги більш якісно, задовольняючи конкретні потреби населення на рівні окремої територіальної громади, та отримувати кошти за надання таких послуг. Таким чином, мікрофінансові організації можуть забезпечувати мікрокредити організаціям, які мають можливість надавати соціальні послуги, роблячи свій внесок в капітал даної організації та отримуючи дивіденди. Даний підхід надасть можливість покращити стан надання соціальних послуг і в той самий час підвищить довіру до мікрофінансових організацій в Україні.

Література:

1. Assessing and managing social performance in microfinance [Electronic source] / International Fund for Agricultural Development. – Available at: <http://www.ifad.org/ruralfinance/pub/performance.pdf>.
2. Overview of the Microcredit Sector in the European Union [Electronic source] / European Microfinance Network 2012–2013. – Available at: http://www.european-microfinance.org/docs/emn_publications/emn_overview/Overview2012-2013_Oct2014.pdf.
3. The OECD Social Expenditure Database (SOCX) [Electronic source] / OECD StatExtracts. – Available at: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOEX_AGG.
4. Wegner L. Microfinance: How bankers could buy back their soul [Electronic source] / L. Wegner / Policy Insights № 31 Available at: <http://www.oecd.org/dev/38272013.pdf>.
5. Баліцька О.І. Аналіз динаміки та структури державних соціальних видатків в Україні / О.І. Баліцька // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 5(1). – С. 11–13.

6. Глазко Н.Д. Зарубіжний досвід забезпечення соціальної сфери / Н.Д. Глазко // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 115–125.
7. Дегтяр О.А. Рівень ресурсного забезпечення соціальної сфери в економічно розвинених країнах світу / О.А. Дегтяр // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – № 3(15). – С. 119–124.
8. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

Воронцова А.С., Сапожникова М.В. Микрофинансирование как источник финансового обеспечения социальных услуг

Аннотация. Исследованы особенности государственных и негосударственных источников финансового обеспечения развития социальных услуг. Выделено микрофинансирование как возможный ресурс для финансового обеспечения социальных услуг.

Ключевые слова: социальные услуги, финансовое обеспечение, микрофинансирование, государственный сектор, негосударственный сектор, социальные расходы, процентные ставки.

Vorontsova A.S., Sapozhnikova M.V. Microfinance support as a source of social services

Summary. The features of public and private sources of financial support of social services was observed. Authors highlighted the microfinance as a possible resource for financial provision of social services.

Keywords: social services, financial support, microfinance, public sector, non-governmental sector, social spending and interest rates.